

Anpassningsbar, flitig och chic

Gestaltningar av kvinnligheter i 1950-talets svenska veckotidningar med fokus på hemmafrun

Lena Marander-Eklund

”Nya kurser för moderna kvinnor”
”Även Ni kan få en vackrare hy”
”Med kärlek, omsorg och renlighet”

Detta är exempel på reklamfraser i svenska veckotidningar från 1950-talet som riktar sig till kvinnor – annonser för utbildning, tvål och toalettpapper. I veckotidningar från samma tid kan läsaren ta del av reportage av typen ”Husmorsträffen: Hushållspengarna måste räcka”, ”En mor har också ett egenvärde”, ”Råd till fru nygift” samt ”Kvinnoyrken med framtid” – artiklar där kvinnornas position som husmödrar och hemmafruar, mammor, äkta hälfter samt förvärvsarbetande kvinnor diskuteras.

I denna artikel kommer jag att diskutera de kvinnligheter som gestaltas i de svenska veckotidningarna *Femina* och *Hemmets Veckotidning*, främst med fokus på mediebilden av kvinnan som hemmafru. Medieskildringar är normerande och torde berätta något om de ideal som kvinnor ställdes inför på 1950-talet. Att studera veckotidningar¹ är på så vis ett sätt att nå kulturella mönster och värderingar. Enligt Lisbeth Larsson, som undersökt svensk veckopress utgående från de kvinnliga läsarnas egna premisser, har veckopressen även samhällskritisk potential (Larsson 1989).

Mediebilden av hemmafrun innebär att gestaltningar av olika kvinnligheter med utgångspunkt i 1950-talets levnadsförhållanden bör beaktas. Gullan Sköld gör en klassificering av kvinnoroller i sin avhandling om kvinnovardag i veckotidningen *Året Runt*. De roller som hon hittar, med utgångspunkt

i veckotidningsmaterialet, är kvinnan som könsvarelse, hemmafru, husmor, yrkesverksam kvinna, hustru och mor (Sköld 1998:73). Dessa roller går in i varandra. Med husmor² avses en kvinna som ansvarar för hemmets skötsel, men som också kan förvärvsarbeta. En hemmafru har hand om hemmets skötsel men förvärvsarbetar inte utanför hemmet. En hemmafru och husmor är en hustru och ofta också moder (ibid.). Begreppet husmor är således bredare och inbegriper i stort sett alla gifta kvinnor under ifrågavarande period, medan man med hemmafru avser en gift kvinna som inte deltar i förvärvslivet. Både husmodern och hemmafrun kunde ha tjänstefolk (Oakley 1976:1ff.). I min läsning av veckotidningarna har jag valt att fokusera på olika kvinnligheter, inte enbart hemmafrun, eftersom de kan ses som kommentarer på varandra. Fokus kommer också att ligga på husmödrar eftersom hemmafruar ofta omtalas som husmödrar, det vill säga med ansvar för hemmet som främsta uppgift.

1950-talet är speciellt intressant gällande kvinnans position som husmor och/eller hemmafru eftersom decenniet ofta omtalas som hemmafruarnas epok³ – en tid då kvinnan återgick till hemmafrutillvaro efter att ha varit yrkesverksam under krigsåren (Strömblad 2005: 5; Wikander 1999: 158). Tiden karaktäriserades av sambeskattning (i Sverige fram till 1972) vilket gjorde att det var fördelaktigt för kvinnor att stanna hemma istället för att delta i förvärvslivet (Karppi 2008). I Sverige inleddes hemmafruepoken

på 1930-talet för att nå sin kulmen på 1950-talet med ett stort antal hemmafruar. År 1950 var antalet hemmafruar drygt 1,3 miljon i Sverige för att drastiskt minska⁴ i mitten på 1960-talet då hemmafruar trädde ut i arbetslivet parallellt med en ökning av sysselsatta inom tjänstesektorn (Axelsson 1992: 21f.). Hemmafru epoken kännetecknades alltså av ett könskontrakt med en hemmavarande mamma och en yrkesarbetande pappa, vilket innebar ett ekonomiskt beroende av manlig försörjare för kvinnornas del (Hirdman 2007: 17). Hilde Danielsen menar att unga par som på 1950-talet gifte sig och levde ett liv där hustrun var hemmafru och mannen familjeförsörjare uppfyllde samhällets normer och förväntningar (Danielsen 2002: 37). Frågan är om normen om en hemmavarande mamma under hemmafruarnas epok synliggörs i svenska veckotidningar från 1950-talet?

Hemmets Veckotidning och Femina

De veckotidningar⁵ som jag valt att läsa riktar sig till olika publik. *Hemmets Veckotidning* riktar sig till hemmets sfär och lästes av aningen äldre kvinnor. *Femina* däremot riktar sig till en kvinnlig sfär och lästes främst av köpstarka och yngre kvinnor i socialgrupp 1 och 2 (Bergquist 1994: 120, 259).

Utgivningen av veckopress startade vid mitten av 1800-talet med förebilder i Tyskland och expanderade starkt till 1950-talets mitt (Larsson 1980: 32). Den moderna veckopressen fick sitt genombrott i och med utgivningen av *Allers Familje-Journal* år 1897. 1944 etablerades den svenska, moderna damtidningen genom utgivningen av *Femina*. Namnet *Femina* var tänkt att visa på det eleganta med franska *Elle* som förebild, med inriktning på en kombination av kvinnlig konsumtion och kultur och en ”paradoxal blandning av radikalitet och förnäm elegans” (Larsson 1989: 148). *Femina* gjordes för vävlönade yrkesarbetande kvinnor med barn. Skvaller skulle absolut inte ingå i den utan den bestod

av en blandning av mode, heminredning och relationer (Bergquist 1994: 116ff.). *Hemmets Veckotidning* (från år 1929) var under åren 1940–1952 Sveriges största och mest framgångsrika familjeveckotidning. Den har haft en särprägel med artiklar om kändisar, reportage från högreståndsmiljöer och omfångsrika frågespalter (Larsson 1989: 8ff., 147). Också reportage om kungafamiljen med speciellt fokus på kungabarnen ingick. Tidningen hade starka litterära ambitioner medan reportage om samlevnad sällan ingick i den (Bergquist 1994: 259). Läsningen⁶ av veckotidningarna har jag utfört genom punktnedslag i årgångarna 1951, 1955 och 1959 för att på så sätt få en spridning över hela 1950-talet.

Metodologiska tankegångar

Att läsa dessa veckotidningar var en spännande uppgift. Att sitta med tjocka luntor av inbundna tidningar gav mig en känsla av närhet till den tid jag undersöker. På så vis uppfattar jag veckotidningarna som ett centralt tidsdokument (jfr Sköld 2003: 90f.). Samtidigt måste man komma ihåg att veckopressen inte alltid är en spegling av tiden utan den kan också vara en maktfaktor som påverkar den (Holgersson 2005: 141). Gullan Sköld visar i sin avhandling om veckotidningen *Året Runt* att den inte alltid varit i takt med sin samtid och att den på 1950-talet hade en informrande och folkbildande roll (Sköld 1998: 18ff., 334). Att texten inte är i takt med samhället blir speciellt tydligt i analysen av veckotidningsnovellerna vars relation till samhället tyder på en urvalsprincip så att endast vissa delar av samhälleliga förändringar tas fram (Wersäll 1989: 136ff.). Veckotidningarna ser jag som representationer av samhället där texterna står i ett dialogiskt förhållande till det som behandlas. Materialet återger en viss tidsanda om man bara håller i minnet att tidsanda inte är något entydigt och givet, att den ”historiska atmosfären rymmer fler än bara ett luftlager” (Arvidsson 2008: 158).

När man studerar veckotidningstexternas relation till samhället är det också av betydelse vilken genre texten hör till. Veckotidningsnovellerna⁷ kan ses som en spegel av en drömvärld och ge uttryck för en längtan efter romantik och passion med stereotypa mans- och kvinnobilder som i det närmaste kan ses som jämförbara med folksagens dimensionslösa gestalter. Barbro Backberger omtalar veckotidningarna som en orsak till kvinnornas passivitet, som ett bedövningsmedel som befäster kvinnornas otillfredsställelse och längtan efter lyx och romantik istället för att uppmuntra dem till aktivitet (Backberger 1966:38). Jag har valt att inte gå in på dessa noveller och romaner eftersom de främst gestaltar en drömvärld snarare än kommenterar kvinnans livsvillkor. Reportagen eller facksidorna har en större relevans som samhällelig representation. Samtidigt påstås att veckopressens idealisering av hemmafrun motverkade kvinnans frigörelse. Inom feministisk mediekritik och framförallt marxistiskt färgad ideologikritik har man ansett att medieutbudet bidragit till ett falskt medvetande som gjorde att samhällets maktstrukturer hölls oförändrade. Massmedias utbud sågs som kapitalismens ”sätt att behålla makten genom att passivera och kontrollera olika grupper i samhället” (Kleberg 2006:14). En central uppgift för mig blir att dekonstruera mediebilderna av hemmafrun i veckotidningarna. För veckotidningarna endast fram en idealiserad syn på hemmafruns eventuellt passiva tillvaro eller uppmuntras läsaren till självständighet och aktivitet? Frågespalterna, menar Gullan Sköld, förändras i takt med att det omgivande samhället förändras och ger en antydning om ett idéhistoriskt klimat i samhället (Sköld 2003:10). Kåserierna i sin tur kan ses som tillspetsade kulturella yttringar där man med humorns medel kan föra fram både överdrifter och underdrifter samt genom en personlig stil nå en känsla av samhörighet med läsaren. Centralt är att komma ihåg att jag analyserar

mediebilderna av kvinnan på 1950-talet – den är varken sann eller falsk utan just en mediebild (Kleberg 2006:44).

Jag har valt att läsa veckotidningarna som en dialog dels mellan läsaren och texten, dels mellan texten och samhället. Det gör jag med fokus på gestaltningar av kvinnligheter i form av bilder av kvinnligheter eller ett samhälleligt tal om kvinnors livssituation (jfr Holgersson 2005:147, jfr Scott 1988). De kvinnligheter som mediebilderna gestaltar kan ses som ideal att eftersträva eller som negativt färgade stereotyper som läsaren på något sätt relaterar till och för en dialog kring. Resultatet av min läsning kommer jag att presentera i form av mer eller mindre stereotypa bilder av kvinnligheter.

Gestaltningar av kvinnligheter i veckotidningarna

Trots att jag främst är intresserad av gestaltningar av hemmafrun kommer jag att kommentera andra kvinnligheter eftersom mediebilderna relaterar till varandra. Fokus i detta avsnitt ligger på mediebilderna av kvinnans väsen och kvinnan som husmor, mor, hustru och förvärvsarbetande kvinna. I *Hemmets Veckotidning* (HV) finns få artiklar som kommenterar kvinnors livsvillkor med undantag av artikelserien om ”Vägen till ett lyckligt äktenskap” (HV 1951/10–17). I ”Juristen talar” behandlas vardagsjuridik om bostadsbrist, bostättningslån och familjebostadsbidrag (HV 1955/1–4). I *Femina* (F) finns däremot ett större antal artiklar som behandlar kvinnors liv och också problematiska ämnen såsom alkoholism och frånskildas rättigheter. Men framförallt diskuteras kvinnlig sexualitet, äktenskaplig lycka och kvinnans position som husmor och yrkeskvinna i artikelserierna.

Kvinnans väsen

En central ingrediens i mediebilderna av kvinnans väsen är idealet om en välvårdad och vacker kvinna. Artiklar om skönhet finns

framförallt i *Femina*. Där finns dels en läsarspalt ”Fråga Margit Bergwall om era skönhetsproblem” (F 1955/1), dels artiklar där läsare förvandlas med hjälp av smink och frisyr till att se vackrare och yngre ut: ”Bli en ny kvinna – se tio år yngre ut” (F 1959/5). Med hjälp av *Feminas* handbok ska man bli som en ny människa med vackra och glänsande naglar och förskönande smink. I årgång 1959 presenteras skönhetsråd i form av en färgplansch med texten: ”Bli vackrare i år – Min vackra dag hjälper.” Tanken är att kvinnan ska ”bli så välskött och tilldragande och fräsch” som hon kan (F 1959/1).

Även i annonserna går det att läsa gestaltningar av kvinnligheter med fokus på skönhet. Annonserna riktar sig till kvinnan för att hon ska känna sig vackrare tack vare produkter som tvål, tandkräm, deodorant och dagkräm. Tvålen Florodol omtalas med följande ord: ”När jag var ung och förälskad sa min mor: ”Vårda din hy med Florodol varje dag så har du råd att vänta tills den rätte kommer”” (HV 1951/29). Skönhet ansågs således vara viktigt för att kvinnan skulle vara attraktiv i mannens ögon och för att hon skulle kunna bevara sin ungdomliga fräschör för att vara tilldragande för sin framtida ”rätte”. I en annons för Palmolives tvål med dess ”skönhetslödder” avbildas en kvinna iklädd brudräkt (F 1959/9). Genom att använda tvålen som ger vacker hy kan drömmen om den ”rätte” och äktenskap bli sann samtidigt som skönheten finns till för hans ögon. För viktkontroll görs reklam genom löftet ”Ni blir vackrare med PLJ lemon juice” (F 1959/11). I annonser ler en moderiktigt klädd kvinna. Det framkommer att hon har tre barn, att hon själv sköter om hemmet och därför borde vara trött men: ”Hyn är fräsch, huden spänstig och attraktiv” (F 1959/11). Spalttabletter rekommenderas till ”Dagar, som ni fruktar”, till de ”naturliga besvär” (HV 1955/1) som kvinnor kan ha i samband med menstruation.

I mediebilderna ingår också idealet om en

moderiktig kvinna. Tidningarna innehåller modereportage ofta med mode för den aktuella säsongen. I *HemmetsVeckotidning* presenteras kläder som ska lämpa sig för fest, sportaktivitet, vardag och gala. I *Femina* ligger fokus relativt starkt på mode, vilket bland annat kommer fram genom att omslagsbilden under denna tid nästan uteslutande är en modebild, oftast med ett kvinnoansikte, på omslaget (Larsson 1989:187). I *Femina* presenteras nya, vackra kläder för bjudnings-säsongen eller mode som är anpassat för speciella yrkesgrupper. Till exempel föreslås en sjuksköterska ”Bli en ny kvinna – med tanke på det koketta” (F 1959/2) och tidningen presenterar en garderob för en sjuksköterskas budget och levnadsvanor. Artikelserien ”Bli en ny kvinna” anges som en av orsakerna till *Feminas* framgång att utan pekpinnar hjälpa läsarna att hitta sig själva (Bergquist 1994:116). Modereportagen kan också visa

Världens mest sålda tvål ännu bättre

Även Ni kan få vackrare hy

Mer än tvål – ett skönhetsmedel

Femina 1951/9 s. 15

Reklam för Palmolive i *Femina* 1951/9.

på hur man ska klä sig för att dölja ”en kraftig figur” (F 1959/6). Också hemmafrun får sig en garderob med tillhörande accessoarer och frisyrr. Trots att det är ett modereportage omtalas kvinnornas yrkesroller: ”Alla kvinnor bör placera sig i en yrkesgrupp, vad de än sysslar med, och betrakta sig själva som yrkeskvinnor. För fru B. som är hemmafru, har vi satt ihop en praktisk garderob med kläder för hela året och för alla tillfällen” (F 1959/2). Reportaget kan ses som en uppmaning till hemmafruarna att se sig som yrkeskvinnor (jfr Åkerman 1983:159ff.).

I modereportagen, speciellt i början av 1950-talet, poserar modellerna väldigt kokett iklädda snäva kjolar och ofta med nedslagen blick. Utgående från modereportagen skulle kvinnan under början av 1950-talet vara chic, modemedveten och klä sig i kläder som markerar den kvinnliga kroppens former. Maja Jacobson menar att kvinnorna under denna tid anpassade sig till klädspråk med plagg som poängterade en traditionell kvinnlighet som visar hög byst, smal midja och kraftiga höfter. Idealbilden var en traditionell kvinnoroll, ”den väna, snälla, prydliga och väluppfostrade familjeflickans” (Jacobson 1994:168). I slutet av årtiondet poserar modellerna mera självsäkert, de står bredbenta i kläder av A-modell men även här ofta med nedslagen blick.

Modereportagen gestaltar en tanke om konsumtion någonstans mellan hedonistisk och rationell konsumtion. Den rationella konsumtionen karaktäriseras av frånvaro av nöje, flärd och begär medan den hedonistiska konsumtionen karaktäriseras av tidsfördriv, impulsivitet och ytlighet (Husz 2001:73ff.). Dels skulle kvinnan konsumera för att behålla sitt chica och attraktiva utseende, dels skulle hon inte slösa (för) mycket pengar på kläder. Det här framkommer i reportage med råd om hur gamla kläder kan bli som nya genom omändringar. Sparsamhet ses som en dygd och som en egenskap som gjorde kvinnan attraktiv på äktenskapsmarknaden. Jenny Hans-

son presenterar olika kvinnliga konsumenter i Sverige under 1930-talet och framöver. Hon beskriver den skötsamma konsumenten som på grund av bristekonomi skulle hushålla med resurserna, men också den icke-rationella slösaktiga konsumenten som konsumerade skönhetsprodukter, lockade sitt hår och rökte. Hansson tolkar denna ”nya kvinna” som dels emancipatorisk, som en kvinna som försökte nå frihet från en traditionell kvinnoroll, dels som en kvinna som utsatts för förtryck, genom att hon blivit lurad att ta till sig konsumtions-samhällets grannlåt (Hansson 2010:16). Det flärdfulla i modet är något som förekommer speciellt i *Femina*.

Även kvinnan som biologiskt väsen omtalas. I *Femina* årgång 1955 och 1959 kan man ta del av artikelserien ”Kvinnan, lyckan och livet” som gestaltar synen på kvinnlighet, sexualitet och äktenskap under gällande tid. I artiklarna behandlas trötthet under småbarnsåren, klimakteriet och ängslan inför ålderdomen. Det påpekas att kvinnorna inte ska glömma sitt yrke under de år de är hemma med barnen. Här gestaltas kvinnan som hemmafru. Mannen framställs som det svagare könet eftersom kvinnor lever längre än män. Därför uppmanas kvinnorna att pyssla om sina män eftersom de tyngs av bördan som familjeförsörjare. Kvinnors ängslan och rädsla för sjukdomar samt graviditet omnämns. Ogifta mödrar och orsakerna till deras belägenhet omtalas. Det påpekas att kvinnan borde kunna bestämma arten av sin relation till män, men att hon inte kan behärska sig när ögonblicket kommer på grund av en ”nyckfull körtelfunktion, som åsidosätter samvetet och klokheten” vilket gör att kvinnans självaktning ”blir rubbad för all framtid” (F 1955/13). Ansvaret för förekomsten av utomäktenskapliga barn läggs på kvinnan och ges en biologisk förklaring. Kvinnan framställs som ett primitivt väsen på grund av sitt fortplantningssystem som ”behärskar hela hennes väsen” (F 1959/1). Kvinnan presenteras som något väsensskilt i

jämförelse med mannen och helt underställd sin biologi. Lugnet i kvinnans liv återfås först vid klimakteriet då hennes liv kan bli ”lugnt och innehållsrikt” (F 1959/1). Unga flickor avråds från kyssar eftersom de lätt kan leda till promiskuitet med förlusten av rykte och självaktning som följd. Sexualdriften omtalas som en rikedom om den leds in på rätt bana – det vill säga äktenskap i enlighet med den romantiska kärlekens ideal (Giddens 1995:60f.).

Ett lyckligt äktenskap

Trots att äktenskap var det förväntade målet för kvinnan innebar det automatiskt inte ett lyckligt liv. Att relationen bör vårdas är temat för artikelserierna ”Vägen till ett lyckligt äktenskap” i *Hemmets Veckotidning* och ”Ordet till henne och honom” i *Femina*. Författarna till artikelserien i *Femina* är experter på äktenskapets psykologi och fysiologi och serien ger en inblick i 1950-talets syn på äktenskap. Äktenskapet framhålls som något mycket allvarligt. Manlig och kvinnlig sexualitet framställs som väsensskilda. För att kunna garantera lyckan i äktenskapet rekommenderas att den hemmavarande hustrun inte framför en klagovisa när mannen kommer hem utan välkomnar honom med tofflor och en varm måltid. Familjeförsörjaren i sin tur rekommenderas att intressera sig för sin hustru till exempel med vänliga ord såsom ”Stackars lilla du, som får gå här ensam hela dagen” (HV 1951/11). I artikeln gestaltas ett könskontrakt med kvinnan som hemmafru och mannen som familjeförsörjare (Hirdman 2007:17f.). Ansvar för lyckan i äktenskapet läggs på båda parterna men är könat och ter sig olika för dem. Samtidigt får de svenska männen sig en tillrättavisning på grund av bristande omtänksamhet. Kvinnorna uppmanas att ta ansvar för släktets fortplantning och uppträda stolt om mannen blir ”gubbsjuk” och söker sig till yngre kvinnor (HV 1951/11). Ömsesidig anpassning anges som bästa medel

för att leva lyckligt i ett äktenskap.

Monogami som äktenskapsform presenteras som den bästa sexuella samlevnadsformen eftersom ansvarslöshet leder till ”leda och äckel” (HV 1951/14). Äktenskapet omtalas som en samhällsinstitution, en ordning som en laglydig medborgare bör följa. Äktenskapet framställs som en boja, som kvinnan har nytta av eftersom hon ”bär den tyngsta bördan av ett misslyckande” (HV 1951/14). Juridiska aspekter på äktenskapet omtalas. När en förlovnings bryts bör den som är skyldig ersätta även indirekta förluster ”såsom förlust av en lönande anställning, om kvinnan slutat den med tanke på äktenskapet” (HV 1951/15). Om kvinnan blivit gravid skulle hon ha rätt till ersättning om förlovnings bryts. I äktenskapet är makarna skyldiga varandra ”trohet och bistånd och att de skall gemensamt verka för familjens bästa” (HV 1951/15). Äktenskapet och äktenskaplig lycka framställs som något eftersträvansvärt och något parterna bör arbeta för. Mannens och kvinnans erotik uppfattas som väsensskilda. De befinner sig i olika sfärer med olika uppgifter.

Lycka i äktenskapet är också temat i artikelserien ”Ordet till henne och honom” i *Femina* som i årgång 1951 presenterar råd till nygifta par. I ordet till henne utgår man från att kvinnan är yrkesverksam och en arbetsfördelning mellan makarna förespråkas som ett sätt att undvika att hustrun blir ”bitter och desillusionerad”. Hon föreslås tona ned sin ambition att vara den perfekta hustrun och istället vårda sitt yttre och odla egna intressen. Mannen får råden att hjälpa sin hustru, ge henne uppmuntran och bekräfta sin kärlek. Förståelse för den omställning som graviditet och ett nyfött barn innebär efterfrågas av båda parterna. Kvinnan föreslås se situationen med humor medan mannen ombeds fördubbla sin omtanke om sin gravida hustru. Kvinnan ska inte glömma bort att vara hustru och mannen ombeds pruta på sina egna önskemål när barnet väl är fött. Då barnen redan är lite större

framställs en ”överdriven husmorsambition” som äktenskapets farligaste fiende (F 1951/4).

I artikeln ”En mor har också ett egenvärde” (F 1959/1) omtalas moderskapet och hemmafruns position i samhället. Här pläderas för att kvinnan inte enbart ska se sig som mor, som ett ”nödvändigt tillbehör” till sina barn, utan att hon också ska värdesätta sig själv. Här framställs den uppoffrande modern inte nödvändigtvis som den bästa fostraren eftersom barn då kan bli egoister. Ur mannens perspektiv förs fram det orättvisa i skattesystemet som gynnar män, men också att kvinnor som enbart ser sig som mödrar lätt blir martyrer. Kvinnan framställs som den som har ansvaret för barnen medan mannen är utrustad med ”alltför stor egoism” (F 1959/1) för att hamna i den situationen. Hemmafrun ska både fylla sin plikt och anpassa sig till situationen. I artikeln ”Är jag nedvärderad – som hemmafru?” (F 1959/8) ställs inte hemmafrun i relation till den förvärvsarbetande kvinnan utan snarare är det fråga om att hennes insats i hemmet bör värderas som en yrkesinsats. Det nedvärderande kommer fram i begreppet ”bara” hemmafru (F1959/8). Ann Oakley anser att begreppet ”bara” en hemmafru visar att hemarbetet har låg status dels på grund av att det är kvinnor som utför arbetet, dels på grund av att arbetet inte ersätts med lön (Oakley 1976:79).

Ur det manliga perspektivet ifrågasätts det tunga i hushållsarbete eftersom det finns yrkeskvinnor som klarar av det vid sidan av ett arbete utanför hemmet. Här reduceras hushållsarbetet till ”rena hobbyverksamheten” (F 1959/8). Enförsörjarmodellen med en hemmavarande mamma försvaras genom att den medverkar till att göra mannens liv lättare: ”Det är behagligare för oss att bli ompysslade av någon, för vilka *våra* bekymmer och arbetsresultat är viktigare än hennes egna” (F 1959/8). En familj där mannen fungerar utåt och hustrun inåt anges som funktionsduglig. Ur kvinnligt perspektiv framställs en yrkeskicklig och produktiv husmor, en som syr

och renoverar med synligt resultat – tjänster som de annars måste betala för. För att klara av detta yrke krävs karaktär. De som inte har denna karaktär rekommenderas att söka sig till ett arbete utanför hemmet. Den så kallade hemmafruinstitutionen försvaras på olika sätt. Ur ett manligt perspektiv framhålls en önskan om en hustru som pysslar om sin make, medan det ur det kvinnliga perspektivet framhålls en professionalisering av hemmafrun snarare än att hemmafruinstitutionen skulle avskaffas. Hemmafrun skulle således vara anpassningsbar och pliktrogen.

Synen på ett lyckligt äktenskap kommer också fram i olika kåserier. I ”Inte min hustru” (HV 1951/8) omtalas den äkta mannens önskan om att hustrun borde vara en ”grå sparv” trots att han flörtar med andra hårt sminkade kvinnor. I kåseriet ”Råd till fru Nygift” omtalas äktenskapet på ett sätt där läsaren inkluderas och förväntas känna igen sig. Här framställs äktenskapet som en uppoffring för kvinnans del både gällande egna vänner och egna rutiner. Mannen framställs som en endimensionell karl som inte kan prata och raka sig på samma gång och som inte kan hålla ordning. Hustrun framställs som ordningsälskande av naturen (F 1951/21). I en serie kan man ta del av läsarnas reflektioner kring frågan ”Vad äktenskapet har lärt mig”. Äktenskapet framställs som angenämt i en kolumn skriven av en man, men han säger sig inte förstå sig på kvinnor eftersom de inte handlar förnuftsmässigt. Kvinnorna borde glömma dagens besvärligheter när mannen kommer hem och inte sätta för mycket tid på städning (F 1951/17). I en annan kolumn skriver en kvinna om den ensamhet som karaktäriserar många förhållanden. Barn omtalas som varje ”normal” kvinnas dröm, men inte hur många barn som helst. I ett kåseri, med ironiskt tilltal, omtalas mannen som ”hustyrannen, och den perfekta diktatorn” (F 1951/3). Kvinnans knep är då att simulera ett nervöst sammanbrott och att spela martyr. Mannen framställs

som en hänsynslös patriark medan kvinnan, ofta som hemmafru, i sin tur framställs som listig, som med slughet får sin vilja igenom.

Relationer och vardagsbekymmer

I frågespalten ”Mona och läskretsen” i *Hemmets Veckotidning* behandlas frågor kring kärlek, samlevnad och relationer. Sammantaget ger läsarspalten en intressant inblick i 1950-talets syn på relationer och på moral. Frågespalten ”Fråga Elisabeth” samt ”Kärleksliv under ansvar” inriktad på frågor kring samlevnad, är motsvarigheter i *Femina*. Gullan Sköld presenterar dessa så kallade problemspalter i sin bok *Ett rum för råd och tröst* (2003). Hjärtespalterna eller *agony aunt columns* ser hon som ett slags biktmoster till vilken läsaren anonymt kan vända sig för att få råd och stöd. Sköld påpekar att majoriteten av dem som sänder in frågor antagligen är kvinnor. De teman som behandlas är svårigheter i nära relationer, i äktenskap, i förhållandet till barn, släkt och arbetskamrater. Men de handlar också om obesvarad kärlek, otrohet, svartsjuka, alkoholism och sexualitet (Sköld 2003:10f.).

Frågespalten ”Mona och läskretsen” liknar de läsarspalter som Sköld undersökt. Frågorna handlar om svartsjuka och otrohet samt om problem med barn från mannens föregående gifte. Det kan också handla om att kvinnan upplever att hon får för lite pengar för hushållet av maken. Eftersom kvinnan inte förvärvsarbetade hade hon inte tillgång till egna medel utan måste förlita sig på mannens välvilja i saken (Danielsen 2002:14). I en spalt undrar frågeställaren, en förvärvsarbetande kvinna, vad hon ska göra när hennes man inte gör något hemma. Enligt frågeställaren kommer mannen tidigare hem än hon, sätter sig i soffan och väntar på att maten ska bli klar. Efter maten förväntar han sig att hon diskar och städar undan. Svaret som ges är att män är lata på grund av dålig uppfostran eftersom deras mödrar inte har lärt dem att hjälpa till.

Vid problem på erotikens område rekommenderas att frågeställaren läser litteratur som behandlar ämnet på ”etiskt högstående sätt” (HV 1951/29). Som svar på en ung kvinnas fråga om olycklig kärlek ges svaret att hennes känslor inte är ett uttryck för äkta kärlek utan endast en längtan efter en sådan. Äkta kärlek innebär att kvinnan träffat den ”rätte” och ingår äktenskap.

I frågespalterna framkommer också vad som uppfattades som lämpligt gällande umgänget med det motsatta könet och ger på så sätt en inblick i dåtida sexualmoral. Pseudonymen ”Rådvill 16-åring” har blivit kär i en lite äldre man och undrar om hon ska gå med på hans inviter. Hon får rådet att ”hålla på sig” eftersom:

Ni är en bra flicka, som kan hålla på Er. Vad följer av det? Jo, att han skulle sluta upp att tycka att Ni vore en bra flicka, om Ni tillmötesgick honom. Så till den grad ologiska och orättvisa är faktiskt många unga män, att de först gör allt för att få en flicka att falla till föga för dem och sedan föraktar henne för att de fått som de velat (HV 1951/6).

Den unga kvinnan uppmanas att umgås på ett kamratligt sätt utan att förvilla in sig ”på erotikens område, med därtill hörande komplikationer, vilka ni är för ung för att kunna bemästra” (HV 1951/6). Gullan Sköld påpekar gällande frågor kring problemet ”ska-jagge-mig-åt-honom” att unga människor under denna tid var okunniga och oupplysta gällande frågor om preventivmedel (Sköld 2003:64ff.). Sexualundervisning hade införts i svenska skolor i viss utsträckning på 1950-talet men först på 1960-talet genererade denna upplysning effekt (Lennerhed 1994:69). Unga flickor förväntades spara sig för den ”rätte”. I frågespalterna görs stor skillnad mellan ”äkta kärlek” och erotik med en underton av ”otilllåtna, ja nästan solkiga känslor, som männen kan tillåta sig på grund av ett slags medfödd natur” (Sköld 2003:75). I undersökningar om ungdomars sexualitet framkommer att

en större del av både männen och kvinnorna på 1950-talet hade haft föräktenskaplig sex, samtidigt som sådana förbindelser fördömdes från kyrkligt håll (Lennerhed 1994:69). I spalterna framkommer att unga frågeställare inte anses kunna skilja mellan äkta kärlek och begär medan de äldre och speciellt de giftas problem besvaras mera nyanserat. Det moraliskt tvivelaktiga i att som ung flicka inleda en relation av erotisk karaktär torde vara uppenbart i exemplet ovan.

Frågespalten ”Fråga Elisabeth” i *Femina* tar upp frågor av olika karaktär. De kan gälla etikett, frågor av praktisk art eller hur man får en äkta man att inse att nyanseringar till hemmet behövs – han ska bearbetas inför det. Relationsfrågor behandlas, till exempel om en hustru ska lämna sin man som varit otrogen. Här ges rådet att fundera men också att inte enbart hålla ihop av ekonomiska skäl. I frågespalten ”Kärleksliv under ansvar” hjälper en läkare med kärlekslivets problem. Här behandlas allt från besvärliga flytningar, rädsla för graviditet och så kallad ”känslökyla” eller spänningstillstånd som försvårar kärlekslivet (F 1951/2). En förständig hustru förväntas förlåta sin otrogna man. Spalten avspeglar en informativ syn på kvinnlig sexualitet men ger ändå vid handen att sexualitet endast hör äktenskapet till. I serien ”Samtal med min dotter” omtalas fenomenet att samla på *dates* som olämpligt för ”vår svenska ungdom” eftersom det innebär att ”flyga från den ena partnern till den andra” (F 1955/13). Hur ungdomar ska lära känna varandra för att kunna träffa den ”rätte” omtalas inte.

Den välorganiserade husmodern

Gestaltningen av husmodern förekommer rikligt i tidningarna i de flesta fall med poängtering av ledet hus snarare än ledet mor, samtidigt som dessa starkt sammanlänkas i mediebild. De ideal som gestaltas gällande husmodern handlar om flit och kunnighet i handarbete, matlagning samt att vara en god

världinna, att skapa ett hem med familjär atmosfär, samt att organisera hemanarbetet.

Handarbetsbeskrivningar förekommer i nästan alla nummer av tidningarna i form av sy- och stickmönster samt mönster för broderier. Det kan vara fråga om att sy fritidsplagg för flickor och pojkar eller ”klänningar för koketta flickor” (HV 1959/2). Kvinnan måste kunna sy för att det i bristtider inte alltid fanns konfektion att köpa (Jacobson 1994:165). Även reportage och annonser om hur man gör ”nytt av gammalt” (HV 1951/2) gällande kläder kan läsaren ta del av. Dels ville man understryka dygder såsom sparsamhet och flit, dels visa upp handens skicklighet (Bjurman 1987:44ff). Artiklar om mat och matrecept ingår också rikligt i tidningarna. Här gäller det ofta att göra varierande husmanskost av enkla och lättillgängliga råvaror såsom kål eller skapa ”fest på rest” (F 1955/1). Centralt var att laga mat som inte kostade alltför mycket. Men här introduceras också nyheter såsom ”Den gående assietten” (HV 1951/6). Maten ska vara något ”gott, nytt och lättlagat” (HV 1955/2) eller ”gott och rikligt men inte dyrt” (F 1951/11). Konsten är att göra god och näringsrik mat trots bristtider. Läsaren uppmanas att gå ner i vikt genom artikelserien ”Ät er slank” (HV 1951/27). Den motsatta situationen framkommer i annonser som undrar om läsaren är underviktig: ”Är Ni för mager?” (HV 1951/3) och som rekommenderar vitamintillskott. Recept för halvfabrikat, det vill säga mat lagad på konserver, presenteras som tidsbesparande. Kvinnan framställs som ansvarig för matlagningen och tidningen ger knep för hur detta arbete kan underlättas.

Att med hjälp av inredning göra hemmet trivsamt är centralt för en husmor: ”Hur mycket trevligare blir det inte för en husmor att ha skåpet målat i en glad färg” (HV 1955/1). Ljus, enkel och färgglad inredning förs fram som ett ideal och tanken att satsa på hemmets trivsel får plats i reportagen: ”Bli en ny kvinna i ett förnyat hem” (F 1959/2).

Reportagen gestaltar skapandet av hemmets atmosfär som kvinnans uppgift (jfr Hirdman 2007:74; Gunnemark 2006:146ff.). Artiklar ger råd och tips för att arrangera bjudningar av olika slag såsom släkträffar, bröllop eller bjudningar. Fokus ligger på maten men också på dukning och prydnad av hemmet inför festen. I vissa fall går reportagen i detalj in på hur en middagsbjudning ska gå till gällande etikettsfrågor i artiklar kring frågan ”Vill ni vara en god värdinna” (F 1959/1).

I *Femina* finns en serie kallad ”Husmorskalender”. I den ges råd om hur hemarbetet ska organiseras så att det inte blir för betungande. Genom att organisera arbetet blir det ”roligare, intressantare och effektivare om vi gör en arbetsfördelning i beprövat ’säsongsystem’” (F 1951/1). I kalendern omtalas hemarbetet, ”husmorsyrket”, som en strävan att professionalisera hemmafruns tillvaro (Lövgren 1993). Men den tilltalar också kvinnor som förvärvsarbetar och därmed får ”två verksamhetsfält” (F 1951/1) och ska hinna och orka med det som förväntas av dem. Städning och renlighet samt bevarande av arbetsglädjen framställs som viktiga. Men det förekommer också kritik mot ett evigt dammande. Inställningen till städning är således kluven, dels ska husmodern klara av att sköta städningen i hemmet och dessutom behålla arbetsglädjen, dels ska hon inte städa för mycket (jfr Danielsen 2002: 64). Annonserna gör reklam för produkter som är centrala för en husmor: ”I allt flera hem möter Ni vackra, vita Stjärnlakan – varje husmors stolthet” (HV1951/5). I annonser för disk- och tvättmedel omnämns att husmodern med hjälp av dessa kan få disken och tvätten ”Strålende rent på halva tiden” (HV 1951/6). Tekniska hjälpmedel såsom tvättmaskinen utannonseras som ”Hembiträdet som stannar på livstid” och ”Husmors hjälpreda nr 1” (HV 1955/3). Reklamen riktar sig till kvinnorna med en tanke om att underlätta hemarbetet med hjälp av dessa tekniska nyheter såsom kylskåp, dammsugare, mangel och tryckko-

kare. I en reklam för toalettpapper gestaltas hemmet och renligheten som centrala värden:

Det är hemmet som danar människan – som skapar förutsättningar till ett liv med mening. Det hem är gott, där uppfostran sker med kärlek och disciplin, där goda seder är självklara redan i tidiga år. Renlighet är det goda hemmets särmärke (F 1959/2).

Den unga mamma som avbildas i annonsen förstår att det är genom att välja rätt toalettpapper som hennes hem kan vara rentligt nog och hon själv en god husmor.

I *Femina* (1959) presenteras en serie kallad ”Husmorsträffen”. Det är fråga om fem kvinnor som tillsammans med en redaktör diskuterar ”vardagens väl och ve i hemmen, en smula om världspolitiskt dagsläge, vars angelägenheter i vår tid trängt sig ända in på husmödrarnas områden” (F 1959/1). Husmödrarna presenteras, två är förvärvsarbe-

Så strålende rent på halva tiden!

KICK är fritt från soda! ENDAST KICK-disk är hygiendisk! Kr. 1,-

KICK-gör vattnet värdare

DISKEN KLAR PÅ HALVA TIDEN
Den som tvättar här en glasskåp och skåp och skåp... KICK-pulver är en revolutionerande nyhet för disk, just genom att det är höjgradigt fettlösligande.

STRUMPORNA BLIR SOM NYA
Alla dagar av strumpor, alla dagar av strumpor, alla 30 eller 40, alla 30 eller 40, alla 30 eller 40... KICK-pulver. KICK-pulver löser snabbt upp alla smuts som förorenar när man den tvättas. Mer än 99 procent av strumporna blir kokningsbara.

SMÅBARNS-TVÄTTEN GÅR LÄTTARE
— Innehåller ej kokas. Efter tvättningen sköljer du i ett varmt och tvättvattnet, det sköljer. KICK-pulver bildar ej kalkavlagningar, som skapar lerfärgade barnta hud.

FRITT FRÅN SODA OCH DÄRFÖR SKONSAMT FÖR HÄNDERNA. TAG HEM ETT PÅKET REDAN I DAG OCH PROVA SJÄLV!

COLGATE-PALMOLIVE-FEET A.B., STOCKHOLM

Reklam för Kick-pulver. *Hemmets Veckotidning* 1951/6.

tande, en har lämnat yrkeslivet i samband med giftermål och för två innebar yrkesvalet äktenskap och barn. Husmödrarna är alltså både hemmafruar och förvärvsarbetande kvinnor (jfr Sköld 1998). Ett tema som behandlas är hur man får hushållspengarna att räcka till. Här framgår att kvinnorna har en viss summa pengar att hushålla för – pengar som de får av sin man – och att de upplever sig som ”hemmets finansminister”, att större utgifter diskuteras tillsammans med maken och att varukäntedom är viktig.

Andra teman som behandlas är vikten av klädvård, husgeråd, halvfabrikat, kvinnlig fåfånga, städning, bjudningar och barnuppfostran. I fråga om halvfabrikat presenteras konserverna som ett sätt att komma lättare undan gällande matlagning och som ett sätt att inte slösa med dyrbara matvaror. Städningen ses som en del av husmorsambitionen och kvinnornas ”yrkesstolthet”. Här ges rådet att rationalisera och att sängkläder inte behöver vädras alla dagar. Kvinnan omtalas som sin ”egen chef” som aldrig kan ”stjälpas över ansvaret på någon annan” (F 1959/8). Helena Znaniecki Lopata omtalar i sin forskning hemmafrun som sin egen chef (Lopata 1971:35). Också Ann Oakley påpekar detsamma men omtalar autonomi som föreställd snarare än reell eftersom hemarbetet inte är något som hon är fri från, utan autonomi innebär att hon själv ansvarar för sitt eget arbete (Oakley 1976:92). Frågan om skolbarn ska vara hemma med mamman eller på eftermiddagshem efter skolan diskuteras i en artikel om barnuppfostran med utgångspunkt i en barnläkares råd. Vänlighet, bestämdhet och konsekvens är ledord i råden som ges (F 1959/10). Med utgångspunkt i denna artikelserie står klart att husmödrar, både yrkesarbetande och hemmafruar, ansvarar för matlagning, städning och barnuppfostran samtidigt som de ska se till att hushålla sparsamt, finnas till för sina barn och se till att de betar sig på önskvärt sätt. Husmodern ska således vara flitig, sparsam,

uppfinningsrik, händig och rationell för att inte bli för slutkörd och vara mån om sitt yttre samt vänligt inställd till sina barn.

Kvinnan i förvärvsarbetet

Även artiklar som handlar om kvinnan i förvärvslivet kommenterar hemmafruns livsvillkor i viss utsträckning. Bland annat finns annonser som gör reklam för brevkurser och utbildningar. I båda tidningarna uppmanas läsaren att göra upp en studieplan för år 1951 med vädjan att se framåt och avlägga kurser för att vara ”en modern människa” (HV 1951/1). Bland kursutbudet kan läsaren välja mellan kursprogram för industri och teknik, handel och kontor, teckning, sociala studier, språkkurser samt realskola och gymnasium. Kurserna annonseras som ett sätt för läsaren att göra något meningsfullt samt bygga ”grunden för en tryggad framtid” (HV 1955/1). Utbildning framställs som något en modern människa skall satsa på för att vara förberedd inför framtida utmaningar. I vissa fall är reklamen speciellt riktad till kvinnor: ”Kurser för moderna kvinnor” (F 1951/3). Här presenteras utbildning för kontoristyrket, för att bli expedit eller för konstindustriell verksamhet. Också inträdeskurser för sjuksköterskor, småskollärarinnor, tandsköterskor och telefonister omnämns i reklamen, det vill säga yrken som traditionellt setts som kvinnoyrken.

I *Femina* finns en artikelserie ”Två kvinnor i ett”, om ”vanliga” kvinnor som gjort något utöver det vanliga. Det kan vara fråga om en herrgårdsfröken som dels hinner sköta sin herrgård, dels klarar av en roll som direktör för ett företag som organiserar konferenser. Kvinnan sägs ha många olika roller, yrkeskvinna, hustru, mor och värdinna (F 1959/5). Andra yrkesgrupper som presenteras är en kvinnlig busschaufför som också klarar av hushållsjobbet och kommunala uppdrag, och en mannekäng i vars familj mannen och hustrun turas om att stå vid spisen. Artikelserien visar tydligt att kvinnan förväntas klara av

både sin roll som husmor och samtidigt ha ett förvärvsarbete. De är formade som ett slags hjälteberättelser där kvinnan ifråga klarar av nästan vad som helst utan att ge avkall på sin kvinnlighet.

I artikelserien ”Kvinnoyrken med framtid” (*Femina* 1951) presenteras framtida yrken som lämpar sig för kvinnor som en ”sporre för dem som står i begrepp att välja sig ett yrke” (F 1951/9; jfr Axelsson 1992). Hemkonsulentens yrke med uppgift att lära kvinnor husligt arbete och huslig ekonomi presenteras eftersom många kvinnor ”gifter sig unga och utan att ha en aning om vad hushållsarbete vill säga” (F 1951/1). Yrket med framtid är i detta fall ett som går ut på att utbilda kvinnor till att bli bättre husmödrar. Andra yrken som presenteras är arbetsterapeuten, hemvårdarinnan och hembiträdet och har en koppling till hemmet och till husmodern. Men även andra, mera utåtriktade yrken presenteras såsom turistvårdinnan, sjuksköterskan, kuratorn, barnpsykologen och bibliotekarien. Yrkena är sådana som kräver utbildning och som utövas i det offentliga livet men karaktäriseras av omsorg. I en artikelserie om medelålders kvinnor kan vi läsa om behovet av att bryta isoleringen och hitta mening i tillvaron efter att barnen blivit vuxna och flyttat ut. Kvinnorna rekommenderas att skaffa sig ett yrke ”när hemmet inte längre [ger] henne full sysselsättning” (F 1951/9) för att kunna göra en insats ”till glädje för sig själv och därmed också för sin omgivning” (F 1951/9). Här gestaltas kvinnan som en hemmafru som uppmanas att söka sig till förvärvslivet.

Bilder av kvinnligheter – bilder av hemmafrun

Vilka var de ideal som de kvinnliga läsarna, med utgångspunkt i veckotidningarna *Hemmets Veckotidning* och *Femina*, kunde föra en dialog kring och relatera till? Jag har valt att sammanfatta min läsning av veckotidningarna genom att presentera bilder av kvinnligheter.

Dessa bilder menar jag kan ses som kommentarer på de normer och ideal som den kvinnliga läsaren på något sätt relaterade till och som hemmafrun ställdes inför. På så sätt är texterna i veckotidningarna i dialogiskt förhållande till samhället, en dialog som jag som läsare kan ta del av. De bilder som jag utmejslat är Den duktiga husmodern, Den ärbara hustrun och koketta kvinnan, Den pliktrogna modern, Den uppoffrande hustrun, Den självständiga kvinnan och Den osedda hemmafrun. Bilderna har vissa likheter med de stereotypa kvinnobilder som Tytti Soila hittat i 1930-talets svenska filmmelodram. Genom att analysera filmerna har hon kommit fram till följande kvinnobilder: sprakfålen, oskulden, väninnan, nippertippan, frillan/jazzflickan, kärlekstanten, pigan, köksdiktatorn, matmorran, Fina frun och Östermalmsdraken (Soila 1991:56–73). I veckotidningarna framställs kvinnans liv sällan ur pigans, köksdiktatorns eller matmorans perspektiv utan snarare ur husmoderns, både som hemmafru och förvärvsarbetande kvinna, perspektiv. På så sätt är kvinnligheterna i veckotidningarna också genomsyrade av klass med tyngdpunkt på medel- och i vissa fall också på överklass.

Den duktiga husmodern skulle vara huslig, händig, flitig och sparsam. Hon skulle kunna laga god mat med liten budget, vara en god värdinna och kunna bjuda på välsmakande mat, föra sig och konversera. Hon skulle inreda sitt hem och se till att det var hemtrevligt och rent men ändå inte städa för mycket. Hon skulle organisera sitt arbete väl samtidigt som hon skulle försöka behålla glädjen i sitt värv och vara stolt över sitt yrke som husmor. Hon skulle vara händig och sy kläder och göra om gamla kläder till nya – en kombination av sparsamhet och modemedvetenhet. Den duktiga husmodern kunde både vara en förvärvsarbetande kvinna och hemmafru och förväntades anpassa sig enligt familjens behov. Också om hon förvärvsarbetade låg hushållet på hennes axlar. *Den ärbara hustrun och koketta kvin-*

nan skulle måna om sin kvinnlighet och sitt yttre. Hon skulle vara chic och modemedveten och klä sig så att kroppens former framhävdes. För att behålla skönheten skulle hon använda rätt sorts skönhetsprodukter. Då skulle hennes man älska henne och uppfatta henne som attraktiv. Hemmatillvaron var inte en anledning till att nonchalera sitt utseende – här gestaltas kvinnan som hemmafru. Samtidigt skulle hon vara en dam och sminka sig smakfullt. Hon förväntades tjusa männen men akta sig noga för att inleda relationer av erotisk karaktär utan vänta på den ”rätte” och äktenskapet. Hon uppfattades som irrationell och av experter helt underställd sin biologi. Som gift skulle hon däremot undvika att bli känslolokal.

Den uppoffrande hustrun skulle anpassa sig, offra sina invanda mönster och kompromissa för samsjans samt den äktenskapliga lyckans skull. Hon skulle värna om äktenskapet genom att undvika att tjata och ösa sina bekymmer på mannen samt genom att se till att mannen hade det bra när han kom hem från sitt arbete – även här gestaltas kvinnan som hemmafru. Hela familjens välbefinnande vilade på hennes axlar. Hon förväntades förlåta mannens eventuella otrohet. *Den plikttrogna modern* ansågs ha moderskap som främsta uppgift i livet. Hon skulle sköta om sina barn och ge dem värme men inte alltför mycket uppmärksamhet. Moderns kärlek var viktig för att barnet skulle utvecklas i enlighet med samhällets normer. Modern gestaltas ofta men inte alltid som hemmafru. Diskussioner kring samhällelig barnomsorg lyser under denna tid ännu med sin frånvaro.

Den självständiga kvinnan var en modern kvinna, som satsade på sig själv och sin framtid i form av utbildning. Hon tog del i samhällsdiskussionen och ifrågasatte i viss mån rollen som husmor med ensamt ansvar för hemmet och ville ha en förändring till stånd. Hemmafrutillvaron begränsades för hennes del till en viss tid i livet. Om hon valde att stanna hemma såg hon på sitt val med stolt-

het. Hon tog del av information om yrken som var lämpliga för kvinnor. Hon yrkesarbetade och delade i blygsam mån hemarbetet med sin man. Hon insåg också att det finns andra värderingar i livet än att städa. Hon värnade om att vara modern, klä sig elegant och gjorde motstånd mot tidigare generationers kvinnligheter genom att vara kvinna framför husmor. *Den osedda hemmafrun* var ensam och bitter medan mannen sökte sig till andra kvinnor och missbrukade alkohol. Hon använde sig av list och tårar för att få sin vilja fram och hon hade problem med att få tillräckligt med hushållspengar av sin man. Hon var stressad av de husliga plikterna men samtidigt frustrerad på grund av bristande intressen och selsättning. Detta gällde speciellt när barnen hade flugit ur boet. Hennes liv var torftigt och hon hade inte medel att göra motstånd, utan anpassade sig till livet som hemmafru trots att hon inte trivdes med det.

Bilderna representerar olika kvinnligheter. Mediebilden med utgångspunkt i veckotidningarna gestaltar kvinnan på 1950-talet dels som hemmafru, dels som yrkesarbetande. Men framförallt gestaltas hon som husmor med ansvar för hushållet om också motstånd mot husmorsrollen i slutet av decenniet förekommer. Mediebilden gestaltar hemmafrun i sin tur som husmor, kvinna, hustru och mor som framförallt anpassningsbar, flitig och chic. Dessa mer eller mindre stereotypa bilder går naturligtvis in i varandra och förekommer sällan i renodlad form. I läsningen av veckotidningsmaterialet blir tydligt att *Hemmets Veckotidning* för fram relativt konservativa värden med fokus på hemmet och för mera sällan fram bilden av den självständiga kvinnan än vad *Femina* gör. På så sätt menar jag att *Femina* för fram en mera framstegsvänlig samhällssyn genom att ta upp frågor kring kvinnans plats i yrkeslivet än vad *Hemmets Veckotidning* gör (jfr Bergquist 1994). *Hemmets Veckotidning* gestaltar kvinnan främst som hemmafru och husmor. Här kan man

också se en skillnad över tid så att årgång 1959 ter sig mera framstegsvänlig och föränderlig än de tidigare årgångarna. *Femina* däremot för fram såväl traditionella värden i hemmafruns liv som den pläderar för en modern och självständig kvinnlighet, både som husmor och förvärvsarbetande kvinna. Den kritik som går ut på att veckopressen idealiserade och på sätt konserverade hemmafruinstitutionen ser jag som berättigad (jfr Kleberg 2006: 14). Men jag anser också att läsare av veckotidningarna uppmuntrades till aktivitet, till att utveckla sig själva, att utbilda sig och hitta sin plats i ett samhälle i förändring. Hemmafruepoken var i Sverige på 1950-talet i sitt slutskede för att under 1960-talet kraftigt minska i betydelse (Axelsson 1992). 1950-talet innebar sålunda ett brytningsskede eller ett slutskede för hemmafruarnas del, vilket blir tydligt i läsningen av veckotidningarna. Normen om en hemmavarande mamma och husmor, det vill säga en hemmafru, blir tydlig i veckotidningarna samtidigt som en förändring gällande hemmafruns samhällseliga position i samhället förs fram. På så sätt kan veckotidningarna ses som en dialog mellan text och samhälle. Gestaltningarna av hemmafrun i veckotidningarna ses som ett av många luftlager i den då rådande tidsandan med ideal som en läsare kunde ta del av.

Normerna omkring hemmafruepokens kvinnosyn har en ny aktualitet i den hemmafruvåg som idag omtalas i olika svenska medier. Det är fråga om unga kvinnor som återupptar vissa utvalda ideal från 1950-talets kvinnosyn. Detta tar sig uttryck i 1950-talsestetik med bland annat rutiga förkläden, men också i en vurm för heminredning, bakning, matlagning och handarbete. Till skillnad från 1950-talets kvinnor är dagens hemmafrusysslor något som kvinnorna gör på sin fritid. Det är således en uppdatering av hemmafrutillvaron – en hemmafru version 2.0, medan hemmafru 1.0 står för 1950-talets hemmafru. Dagens hemmafruromantik förklaras som en mental

flykt från ett krävande liv (Nilsson 2010). Det är fråga om en traditionernas återkomst, en längtan tillbaka till ”det gamla goda livet”, ett liv där kvinnor kan utföra hemmafrusysslor utan barlast av tanken om ”bara en hemmafru”, något som 1960-talets omvärdering av 1950-talets hemmafru resulterade i (Backberger 1966; Oakley 1976:76).

Lena Marander-Eklund, docent
Åbo Akademi, Åbo

Noter

- 1 Exempel på folkloristiskt orienterade undersökningar om veckotidningar är Ulrika Wolf-Knuts studie om nostalgi i veckotidningar (Wolf-Knuts 1995: 183ff) och Sanna Heikkiläs studie om moderskap i det efterkrigstida Finland (Heikkilä 1997). Gullan Sköld har undersökt veckotidningarnas hjärtespalter från 1940-talet till idag (Sköld 2003).
- 2 Forskning om husmödrar se Gisselberg (1985); Åkerman et al. (red.) (1983), om hemmafruar se Oakley (1976); Danielsen (2002); Hagemann & Roll-Hansen (red.) (2005); Hirdman (1990); Axelsson (1992); Ogden (1986) och Lopata (1971).
- 3 Denna artikel är en del av forskningen om 1950-talet inom ramen för projektet *Happy days* (FA 137923), som för min del kommer att handla om svensktalande hemmafruar i Finland. Svenska veckotidningar är intressanta för mig att analysera eftersom finlandssvenskar föredrog och föredrar att ta del av svensk veckopress framför motsvarande finsk (Lindqvist 2001: 383). På så sätt är den svenska veckopressen normerande även för de svenskspråkiga i Finland.
- 4 År 1965 var antalet hemmafruar i Sverige ca 800.000 medan de år 1975 var under en halv miljon (Axelsson 1992: 22).
- 5 Andra goda alternativ kunde ha varit *Husmodern* och *Allers*.
- 6 Jag har läst de fyra första numren i alla tre årgångarna samt också tre sommar- eller höstnummer. I vissa fall har jag velat följa upp en artikelserie och läste därför ett större antal nummer. Sådana artikelserier är bland annat den om ”Kvinnoyrken med framtid” i *Femina* årgång 1951, ”Husmorsträffen” i *Femina* årgång 1959 och ”Vägen till ett lyckligt äktenskap” i *Hemmets Veckotidning* årgång 1951.
- 7 Alla de nummer av *Hemmets Veckotidning* och

Femina som jag tagit del av innehåller flera noveller och romaner av romantisk karaktär. I *Hemmets Veckotidning* finns flera, ibland fem-sex noveller medan *Femina* har färre av dem.

Källor och litteratur

- Arvidsson, Håkan 2008: Två möten med tidens anda. I: 1973. *En träff med tidsandan*. Marie Cronqvist et al. (red.). Lund: Nordic Academic Press, s. 149–178.
- Axelsson, Christina 1992: *Hemmafrun som försvann. Övergången till lönearbete bland gifta kvinnor i Sverige 1968–1981*. (Institutet för social forskning 21.) Stockholm: Stockholms universitet.
- Backberger, Barbro 1966: *Det förkrympta kvinnoidealet*. Stockholm: Bonniers.
- Bergquist, Sven 1994: *Allers förlag 100 år: 1894–1994 – en kulturhistoria*. Helsingborg: Allerföretagen.
- Bjurman, Eva Lis 1987: Ögat i spegeln. Om unga flickors behag och bildning under 1800-talets första årtionden. I: *När var tar sin*. Karl-Olov Arnstberg et al. (red.). Stockholm: Carlsson Bokförlag, s. 13–59.
- Danielsen, Hilde 2002: *Husmorhistorier. Norske husmødre om menn, barn og arbeid*. Oslo: Spartacus.
- Femina* 1951 (1, 2, 3, 4, 9, 11, 17, 21), 1955 (1, 13), 1959 (1, 2, 5, 6, 8, 9, 10, 11).
- Giddens, Anthony 1995: *Intimitetens omvandling. Sexualitet, kärlek och erotik i det moderna samhället*. Nora: Nya Doxa.
- Gisselberg, Margareta 1985: *Att stå vid spisen och föda barn. Om hushållsarbete som kvinnoarbete*. Umeå: Umeå universitet.
- Gro Hagemann & Hege Roll-Hansen (red.) 2005: *Twentieth-century housewives. Meaning and implications of unpaid work*. Oslo: Unipubforlag.
- Gunnemark, Kerstin 2006: *Ung på 1950-talet. Om förälskelser, mode och boende i en brytningstid*. Stockholm: Bilda.
- Hansson, Jenny 2010: ”Ja, Slösa för ’skönheter’ lida får!”. *En diskursanalys av Lyckoslantens omslagsbilder samt Spara och Slösa, år 1939–1945*. Malmö: Malmö Högskola. <http://dspace.mah.se:8080/bitstream/2043/9491/6/C-uppsats1.pdf> (Hämtad 19.4.2010).
- Hemmets Veckotidning* 1951(1, 3, 5, 6, 8, 11, 14, 15, 27, 29), 1955 (1, 2, 3), 1959 (2, 40).
- Heikkilä, Sanna 1997: Äiti ja pikkulapsi 50 vuotta sitten. Kotoisia ihanteita Kotilieden sivuilta. I: *Elore* 1/1997.
- Hirdman, Yvonne 2007: *Gösta och genusordningen. Feministiska betraktelser*. Stockholm: Ordfront.
- Hirdman, Yvonne 1990: Genussystemet. I: *Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport*. SOU 1990:44. Stockholm.
- Holgersson, Ulrika 2005: *Populärkulturen och klass-samhället. Arbete, klass och genus i svensk dampress i början av 1900-talet*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Husz, Orsi 2001: Ett nytt sätt att handla. Konsumtionskultur i det tidiga 1900-talets varuhus. I: *Förbudna njutningar. Spår från konsumtionskulturens historia i Sverige*. Peder Aléx & Johan Söderberg (red.). Stockholm: Stockholms universitet, s. 70–111.
- Jacobson, Maja 1994: *Kläder som språk & handling. Om unga kvinnors användning av klädsel som kommunikations- och identitetsskapande medel*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Karppi, Hanna-Leena 2008: *Aviopolisoiden verotus ja kaksijakoinen kansalaisuus. Vuosien 1935 ja 1943 verouudistukset sosiaalisen sukupuolijärjestelmän ilmentäjänä*. Avhandling pro gradu i politisk historia. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Kleberg, Madeleine 2006: *Genusperspektiv på medie- och kommunikationsvetenskap*. Stockholm: Högskoleverket. <https://www.hsv.se/download/18.539a949110f3d5914ec800083398/isbn+41-3.pdf>.
- Larsson, Lisbeth 1989: *En annan historia. Om kvinnors läsning och svensk veckopress*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Larsson, Lisbeth 1980: Veckopressen och vårt behov av tidsfördriv, lidelser och spänning. I: *Populärkultur – positiva värderingar*. Lars Hamberg (red.). Helsingfors: Pohjola-Norden r.f, s. 32–33.
- Lennerhed, Lena 1994: *Frihet att njuta. Sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*. Stockholm: Norstedts.
- Lindqvist, Yrsa 2001: Den rikssvenska dimensionen. I: *Gränsfolkets barn. Finlandssvensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytiskt perspektiv*. Anna-Maria Åström et al. (red.). Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Lopata, Helena Znaniecki 1971: *Occupation housewife*. Westport, Connecticut: Greenford press.
- Lövgren, Britta 1993: *Hemarbete som politik. Diskussioner om hemarbete, Sverige 1930–40-talen, och tillkomsten av Hemmens Forskningsinstitut*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Nilsson, Marina 2010: *Hemmafru 2.0. Om inredningsmani, värninnehybris och andra moderna kvinnofäl-lor*. Västerås: Ica bokförlag.
- Oakely, Ann 1976: *House Wife*. Middlesex: Penguin.

- Ogden, Annegret S. 1986: *The great American housewife. From helpmate to wage earner 1776–1986*. Westport, Connecticut: Greenwood press.
- Scott, Joan 1988: *Gender and the politics of history*. New York: Columbia U.P.
- Sköld, Gullan 2003: *Ett rum för råd och tröst. Veckotidningarnas hjärtespalter från 1940-talets till idag*. Stockholm: Leopard.
- Sköld, Gullan 1998: *Från moder till samhällsvarelse. Vardagskvinnor och kvinnovardag från femtiotal till nittiotal i familjetidningen Året Runt*. Stockholm: JMK.
- Soila, Tytti 1991: *Kvinnors ansikte. Stereotyper och kvinnlig identitet i trettiotalets svenska filmdram*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Strömblad, Lisbeth 2006: *Hemmafruarnas epok*. C-uppsats i pedagogik. Högskolan i Kristianstad. <http://eprints.bibl.hkr.se/archive1247.pdf>.
- Wersäll, Britt-Louise 1989: *Veckotidningsnovellen 1950–1975. En sociologisk analys*. Lund: Lunds universitet.
- Wikander, Ulla 1999: *Kvinnoarbete i Europa 1789–1950. Genus, makt och arbetsdelning*. Stockholm: Atlas Akademi.
- Wolf-Knuts, Ulrika 1995: Drömmen om den gamla goda tiden. Om nostalgi i veckotidningar. I: *Nostalgi og sensasjoner. Folkloristisk perspektiv på mediekulturen*. Torunn Selberg (red.). Åbo: NIF, s. 183–222.
- Åkerman, Brita et al. (red.) 1983: *Vi kan, vi behövs! Kvinnor går samman i egna föreningar*. Stockholm: Akademitratur.

SUMMARY

Adaptable, Hard-working and Chic *Formations of Femininities in Swedish Magazines of the 1950s with Focus on the Housewife*

The 1950s are often depicted as the era of housewives. In Sweden this era was at its final stage in the 50s and diminished considerably during the 60s.

This article focuses on femininities analyzed in the Swedish magazines *Femina* and *Hemmets Veckotidning* in the 1950s with focus on the media image on women as housewives and housekeepers. The media images represent different kinds of femininities. Women are partly depicted as housewives, partly as employees outside their homes, but most of all as housekeepers with charge of the household. The media images found in the magazines are the following: The efficient housekeeper, a hardworking, handy and economical woman, both working and at home adjusting herself to the needs of

her family. The decent wife and the coquettish woman should care for her look, be conscious of fashion and attractive in a modest way. The adaptable wife should give up her own patterns and compromise for a happy married life, her main task to support her husband and to be a dutiful mother, while the independent woman focused on herself and her own future in form of education and career. The unseen housewife is stressed and frustrated due to lack of interests of her own, while her husband goes on with his previous activities.

These more or less stereotypical media images can be seen as normative in one way or another known to the readers of the 1950s magazines.